

DEFENSANT LA REPÚBLICA AMB LLIBRES

JOSEP SALVADOR, UN EXILIAT DE PALAFRUGELL, VA DIRIGIR
UNA LLIBRERIA I UNA EDITORIAL A TOLOSA DE LLENGUADOC

Un dissabte del mes de setembre de 1946, Louis Solères i Josep Salvador van obrir una llibreria a Tolosa de Llenguadoc on es venia també material d'impremta. La premsa se'n va fer ressò: «Samedi, a été inaugurée, 1, boulevard d'Arcole, la Librairie des Éditions Espagnoles L.E.E., en présence de nombreuses personnalités du monde des lettres françaises et espagnoles». Louis Solères era francès. Josep Salvador, un català de Palafrugell, exiliat a Tolosa després d'haver passat pels camps de concentració d'Argelers, Barcarès –«a tots dos hi moria algú cada dia»–, Clairfont i Noé, prop de Tolosa de Llenguadoc. D'aquest últim, va passar a la 156a Companyia de treballadors espanyols i a altres diferents grups, en règim de semilibertat, fins al 1944. Gràcies a la seva nacionalitat, Louis Solères va ser legalment el gerent de la llibreria. Josep Salvador hi va afegir la resta: experiència, il·lusió, treball i, molt possiblement, la idea.

XAVIER CORTADELLAS > TEXT
JUDIT PUJADÓ > FOTOS

La Librairie des Éditions Espagnoles no va ser mai una llibreria més, tot i que també venia llibres en francès, a part de material d'impremta. Va ser la llibreria dels exiliats, el lloc on s'acostaven els desplaçats que anaven arribant els anys quaranta fugint de l'Espanya franquista i, entre ells –presentant-se sempre com si fossin uns exiliats més–, alguns espies de Franco. L'objectiu de l'establiment era «afavorir la difusió d'obres espanyoles entre el públic francès i ajudar els intel·lectuals espanyols exiliats permetent-los editar les seves obres».

Fins al 1956, els dos grans socis de la llibreria van ser Antoni Soriano i

Josep Salvador. Soriano era un valencià de Sogorb. Encara que amb molta menys participació, al començament s'hi va associar també Fernan Vargas. L'any 1951 va plegar i van entrar a la societat Josep Cardona, Louis Solères i Amadeu Vives, que va ser el que hi va tenir més continuïtat. L'any 1970, quan Vives es va vendre la seva part, el

Per un costat, Josep Salvador i els seus socis volien mantenir la cultura dels exiliats, espanyols i catalans; per l'altre, volien divulgar-la al món

negoci ja era de fet propietat de Josep Salvador, de Georgette Kübler, la seva companya, i de Marguerite, l'única filla de tots dos. Salvador deia d'Amadeu Vives: «És l'únic que ha comprès que LEE és un afer en el qual hi ha una coincidència entre els avantatges econòmics i la satisfacció moral». L'avantatge econòmic era evident, encara que Salvador no en va poder viure mai exclusivament; la satisfacció moral es barrejava amb la voluntat de resistir i de derrotar el franquisme. En aquella nota de premsa que he indicat a l'entradeta no s'estaven de remarcar: «quan Espanya sigui lliure, una casa semblant s'obrirà a l'altra banda dels Pirineus, cosa que contribuirà a un actiu intercanvi intel·

lectual entre els dos nostres països». Però aquesta casa no es va poder obrir mai. I Josep Salvador reposa avui en el cementiri municipal de Bourg St. Bernard, a tocar de Tolosa.

Un abat a la llibreria

Hi va haver sempre un globus del món en el millor punt de la llibreria. No era casualitat. Per un costat, Josep Salvador i els seus socis volien mantenir la cultura dels exiliats, espanyols i catalans; per l'altre, volien divulgar-la al món. Marguerite Salvador diu que de tant en tant hi entraven dues monges a comprar material d'impremta. Josep Salvador sempre les tractava de senyorettes, remarcant especialment el tracte. També hi acudia un capellà originari de l'Avairon que un dia va explicar que havia entrat al seminari cansat de passar gana a casa. Però qui hi anava quasi cada dia era l'abat Joan Vilar, català, jesuïta i també exiliat. Avui, Hilari Ragner l'està estudiant. Vilar vestia una sotana molt gastada, quasi sense color,

>> *Llibres editats per LEE.*

A la dreta, foto a la carte d'identité de travailleurs étrangers de Josep Salvador, 1942.

va fer classes de llatí a Marguerite i, que ella recordi, ni una sola vegada va provar de convèncer cap d'aquells exiliats anticlericals. Com altres homes d'església catalans i bascos, Vilar va compartir exili amb els republicans. Va ser sempre molt respectat i escoltat; quan va morir, a l'església pràcticament només hi havia dones, perquè la immensa majoria dels homes, «potser dos-cents o més», s'esperaven a fora per acompanyar-lo al cementiri.

Ningú no sap quants llibres va editar Publicaciones LEE en vint-i-set anys. Josep Salvador no va anotar-ho perquè estava convençut que tornaria aviat a casa

Els llibres

Ningú no sap exactament quants llibres va editar Publicaciones LEE en vint-i-set anys. Josep Salvador no va anotar-ho. Durant els primers anys, segur que devia pensar que publicaria pocs llibres a Tolosa perquè, com la immensa majoria dels exiliats, estava convençut que tornaria aviat a casa.

Ajudada per Fortunio Aflallo, el seu company, Marguerite Salvador n'ha

>> Camp de refugiats del Barcarès (Rosselló, França), març de 1940. (Josep Salvador Puignau dret, últim d'esquerra a dreta). A la dreta, carte d'identité travailleurs étrangers de Josep Salvador de data 13 de juny de 1942.

>> Plat i carmanyola que van acompanyar Josep Salvador durant la Guerra Civil i després als camps de concentració francesos.

>> Josep Salvador Puignau amb la seva bicicleta a Tolosa, entre 1943 i 1944.

fet una llista provisional quasi quaranta anys després que la llibreria i l'editorial tanquesin les portes. A la llista hi ha 41 llibres, quasi tots en castellà. Més o menys, la meitat van ser editats per Josep Salvador a Tolosa; la resta, per Antoni Soriano a París, perquè a partir de 1947 la Librairie des Éditions Espagnoles va decidir obrir una sucursal a la Rue Mazzarine, 48, de París. La segona casa que no van poder obrir mai en aquesta banda dels Pirineus va acabar existint, doncs, a la capital de França. L'any 1956, Soriano i Salvador van separar-se, però van continuar tenint relacions comercials fins a començament dels seixanta.

El mes de maig passat Marguerite Salvador va donar a l'Ajuntament de Palafrugell tots els llibres que havia conservat. Alguns els havia editat el seu pare; la resta, només els venia. En total van ser 74 llibres. Entre els editats per Salvador, molts són de la col·lecció Novela Española, uns petits fascicles, amb un cost mínim, impresos amb paper de diari i amb cobertes il·lustrades per Antonio Argüello, que estava també exiliat. «Lorca, Unamuno o Quevedo compartien col·lecció amb autors de l'exili com Fernández Escobés, Zamacois o Enderiz», ha escrit Marguerite en unes planes inèdites sobre el seu

pare que ha tingut el detall de fer-me arribar. Hi ha, entre altres llibres, *El burlador de Sevilla*, de Tirso de Molina; *Obras*, de Garcilaso de la Vega, o *Don Juan Tenorio*, de José Zorrilla. En destaquem també una *Historia de España*, de Pierre Vilar, un estudi de Pierre Darmangeat titulat *Pedro Salinas* y *La voz a ti debida*, un parell de geografies d'Espanya de Henry Joan, també exiliat, o textos escolars, com una edició de *Platero y yo* i una altra d'*El Quixot*. En català, Salvador va editar *Tres mesos a Nova York*, de Josep Maria Pobleat. També hi ha dos llibres de Domènec de Bellmunt escrits en francès: l'un, sobre Goya, bastant voluminós; l'altre es titula *Le fleuve ensorcelé: roman d'amour en Andorre*.

Impressor i corrector de proves

El 1944, els grups de treballadors espanyols van desaparèixer. En aquells anys, Josep Salvador treballava de vigilant nocturn en un hotel i descarregant llogums en el mercat de Tolosa. Finalment, va poder entrar com a linotipista al diari *La République du Sud-Ouest*, que poc més tard va convertir-se en *La Dépêche du Midi*. Salvador va continuar-hi treballant fins que es va jubilar. Com que

>> *Librairie des Éditions Espagnoles, situada al núm. 1 del Boulevard d'Arcole de Tolosa, 1946.*

dominava molt bé el francès, aviat va passar a ser corrector de proves. A les nits anava a *La Dépêche*, dormia als matins, i a les tardes se'l podia veure a la llibreria.

Salvador havia après el francès de molt jove, quan va exiliar-se a París arran de la dictadura de Primo de Rivera. Marguerite, la seva filla, no n'acaba d'estar segura, però li sembla que llavors militava a Esquerra Catalana, un partit que va existir entre 1921 i 1923 i que va desaparèixer justament a causa del cop d'estat. De fet, Maties Salvador Català, el pare de Josep, tam-

L'abat Joan Vilar va fer classes de llatí a Marguerite, i, que ella recordi, ni una sola vegada va provar de convèncer cap d'aquells exiliats anticlericals

>> *Josep Salvador Puignau i la seva companya Georgette Kübler, a la Librairie des Éditions Espagnoles, el 2 d'octubre de 1960.*

>> Marguerite Salvador, filla de Josep Salvador. A la dreta, Marguerite mostrant l'àlbum de fotos familiar.

bé era republicà tot i el seu càrrec de sotsdirector d'una fàbrica de suro a Palafrugell. Teresa Puignau Cervera, la seva mare, provenia d'una família de pescadors del Port de la Selva.

Cap a final dels anys vint, Josep Salvador va tornar de París per fer el servei militar als Pirineus. A més de francès, havia après esperanto i també l'ofici de linotipista, i havia madurat les seves idees polítiques amb els camarades del Syndicat du Livre. L'any 1935 va crear Gráficas Aguilar-Salvador, juntament amb un soci. L'empresa estava domiciliada al carrer Aribau de Barcelona. Marguerite conserva unes factures que demostren que treballaven, entre altres, per a la Unió Socialista de Catalunya de Manuel Serra i Moret. Salvador simpatitzava amb els comunistes, tot i que no sembla que hi arribés a militar. En aquella època feia classes d'esperanto a l'Ateneu Enciclopèdic Popular de Barcelona, al carrer del Carme. Es va casar, i el matrimoni va tenir un fill i una filla. L'any 1938 va anar a la guerra. El 1939, a l'exili. El matrimoni es va trencar. Llevat d'un viatge a Catalunya a mitjan anys seixanta, Josep Salvador ja no va tornar mai més. Els últims anys de la seva vida van ser els pitjors. No va tornar de l'exili, no van derrotar el franquisme i deixava darrere seu un país i una família que no podria recuperar. La llibreria va

tancar portes el 1973. L'editorial va deixar de publicar el 1971. Josep Salvador va morir el 1974, als 65 anys, víctima de la malaltia del plom. Va voler que l'enterrassin amb la senyera.

L'únic reconeixement

L'any 1975, Domènec de Bellmunt, que en realitat es deia Domènec Pallerola i Munné i que havia nascut a Bellmunt d'Urgell (la Noguera) el 1903, va publicar un article sobre Josep Salvador al mensual *Avui. Servei d'Informació Català*. Hi va escriure que era «un mestre linotipista, un esportista i un bon llibreter. Feia pàtria sense presumir i li va plaure muntar una esplèndida secció catalana a la llibreria, organitzar actes culturals a Tolosa i col·laborar a totes les activitats catalanes que s'hi organitzaven». L'activitat més important va ser organitzar els Jocs Florals a l'exili de l'any 1952, juntament amb Josep Baró. Baró havia estat cap de duanes a

Josep Salvador feia pàtria sense presumir i li va plaure muntar una esplèndida secció catalana a la llibreria, organitzar actes culturals a Tolosa i col·laborar a totes les activitats catalanes que s'hi organitzaven

Llúvia i, segons Marguerite, va decidir tornar a Espanya a final dels cinquanta. «Havia tingut un càrrec important. El van readmetre al cos, però el van degradar a la categoria més baixa».

No sé on es devien conèixer Josep Salvador i Domènec de Bellmunt. Segurament a Tolosa, però com que tant l'un com l'altre s'havien exiliat a París durant la dictadura de Primo de Rivera, hi ha la possibilitat que es coneguessin abans. No ho sabrem mai. Tots dos van morir a Tolosa. Josep Salvador, després de 35 anys d'exili. Domènec de Bellmunt, després de 54, l'any 1993.

Xavier Cortadellas
és professor i escriptor.

PER SABER-NE MÉS

CAMPILLO, Javier. *Josep Salvador, librero del exilio en Toulouse*. IV Congreso Internacional El Exilio Republicano de 1939 y la Segunda Generación. En premsa.

BAGLIN, Michel. Article sobre Josep Salvador. *La Dépêche du Midi*, 16 de novembre de 2007.

SALVADOR, Marguerite. *Figure de l'exil*. Biografia inèdita de Josep Salvador.